

Petroleumsindustrien er svært viktig for Norge, men er likevel et nærmest ukjent område for norske leger

Arbeidsmiljø og helse i oljeindustrien

I dette nummer av Tidsskriftet starter en artikkelserie om arbeidsmiljø og helse i petroleumsindustrien (1–3). Hensikten med temaserien er å henlede legers og annet helsepersonells oppmerksomhet på oljebransjen. Artiklene er initiert fordi Norges forskningsråd har satset på å bygge opp forskningskompetanse innen feltet, og flere forskere som er involvert i dette arbeidet, vil bidra som forfattere i artikkelserien.

Bakgrunnen for Norges forskningsråds satsing er belyst i Stortingsmelding nr. 7 (2001–2002) (4). Det er bred enighet i oljenæringen om at forbedringen innen området helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten har stanset opp de senere årene. På enkelte områder har utviklingen sågar vært negativ. Stortingsmeldingen peker på uakseptable og uheldige utviklingstrekk og på tiltak som må iverksettes. Petroleumssektoren skal være en foregangsnæring som skaper verdier for samfunnet gjennom bevisst satsing på kvalitet, kunnskap og kreativitet og virksomheten skal drives med en målsetting om kontinuerlig forbedring, heter det i meldingens oppsummering. Disse store ord har ført til forskningsbevilgninger gjennom Norges forskningsråd, noe som skal bidra til at denne målsettingen kan oppnås. Det er nå etablert fire kompetanseprosjekter i henholdsvis Oslo, Stavanger, Bergen og Trondheim.

Oljevirkomheten er svært viktig for det norske samfunn, og uten den ville de fleste nordmenn hatt en helt annen hverdag. Norge er blitt et velstandssamfunn som ikke ville vært mulig uten oljefunnene på norsk kontinentalsokkel. Det er nå over 30 år siden Norge ble en oljenasjon, virksomheten på norsk sokkel startet med tildeling av leteblokker i 1965, og året etter startet de første prøveboringene. I 1971 begynte produksjonen av olje (5). Oljeproduksjonen har senere økt jevnt, med unntak av en viss nedgang i slutten av 1990-årene. Fra midten av 1990-årene økte produksjonen av gass betydelig, og denne utgjør i dag ca. 20 % av den totale olje- og gassproduksjonen. I 2003 ble det ifølge Statistisk sentralbyrå produsert mer enn 75 millioner tonn råolje og naturgass i Norge. Dette representerer store verdier. Oljenæringen bidrar med i overkant av 20 % av Norges bruttonasjonalprodukt, og næringens andel av eksportinntektene er nå oppe i ca. 45 %.

Er produksjonen av olje og gass begynt å bli mindre aktuell? Flere oljefelter begynner nå å bli tomme, og aktivitet legges ned. Dette har imidlertid ført til mer bruk av boreskip istedenfor store boreplattformer og mer leting etter nye olje- og gassressurser på norsk sokkel. Det er derfor ingen grunn til å bekymre seg over om olje- og gassvirksomheten i Norge vil ta slutt med det første, og det er fortsatt gode grunner til å opprettholde vår oppmerksomhet på helse-, miljø- og sikkerhetsutfordringene i bransjen.

Bortimot 75 000 personer i Norge er tilknyttet olje- og gassvirksomheten totalt sett (6). Dette tallet inkluderer antall sysselsatte i borevirksomheten og i ulike leverandørnæringer. Om lag 28 500 av dem arbeider offshore (tall fra 2003). I forhold til arbeid på fastlandet er arbeidsforholdene offshore spesielle. Arbeidstakerne fraktes med helikopter til arbeidsplassen og oppholder seg der atskilt fra familie og nærmiljø. Mange jobber skift med 12 timer på og 12 timer av, natt eller dag. Oljeproduksjonen kan medføre at arbeidstaker blir eksponert for kjemiske stoffer. I tillegg finnes mange av de samme uheldige arbeidsmiljøfaktorer som på andre arbeidsplasser, slik som støy, uheldige arbeidsstillinger, samarbeidsproblemer og omorganisering (7).

Hva vet vi om helsen til de ansatte i oljenæringen? Svaret er at vi vet altfor lite. Det er publisert få studier om arbeidstakere som arbeider offshore, både hva gjelder helse i relasjon til kjemisk helsefare og skiftarbeid og mer allmenne helseforhold, som for eksempel muskel- og skjelettplager. Det er viktig å få frem mer kunnskap om dette feltet. Hvorfor har ikke en så rik bransje sett det som viktig å publisere slike data? Har økonomiske interesser hatt betydning? Holder oljeselskapene kortene tett til brystet når det gjelder allmenne opplysninger om de ansattes arbeidsmiljø og helse? Det er mulig dette gjelder i noen selskaper. Et godt eksempel på det motsatte er Statoil, som kan legge frem gode erfaringer fra sitt sykefraværsarbeid (3). Dersom uheldige forhold ved arbeidsmiljøet avdekkes, har man muligheten til å bedre forholdene og dermed unngå fremtidig sykdom og skade.

Publisering i anerkjente fagtidsskrifter er en viktig del av forskningen. Ved å la forskningsmanuskripter gjennomgå en faglig vurdering ved andre forskere (peer review) får man frem de beste forskningsresultatene. Dette er en form for kvalitetssikring av forskernes arbeid. Interne rapporter som ikke offentliggjøres, kan faglig sett være solide. Men de kan like gjerne være det motsatte – når ingen ser dem og ingen kan gi tilbakemeldinger. Oppdragsforskning har vært brukt av petroleumsindustrien i stor grad for å få utført arbeid av høykompetente forskere. Altfor ofte har dette ført til hemmeligstemplede rapporter, uten innsyn og uten skikkelig kvalitetssikring. Slik forskning har begrenset verdi. Forskningen blir ikke fri og uavhengig, og man kan følgelig stille spørsmål ved resultatene. Det behøver ikke være slik. Oppdragsforskning med klare avtaler om fri publisering av forskningsresultatene er fullt mulig. Et bedre samarbeid mellom petroleumsindustrien og forskere er ønskelig, også fordi forskernes avstand til «det virkelige liv» ellers kan bli for stor. Oppdragsforskning er krevende, men kan være viktig for å få resultater.

Det er opp til oljeselskapene å vurdere om de vil fortsette som før, med en «usynlig» aktivitet for å bedre arbeidsmiljø og helse, eller om de vil satse på å gi arbeidet med å bedre helse, miljø og sikkerhet i offshoresektoren en kvalitetssikring i samarbeid med kvalifiserte forskere og ved publisering av studier.

Bente E. Moen
bente.moen@isf.uib.no

Bente E. Moen (f. 1956) er professor i arbeidsmedisin ved Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen, og prosjektleder for et av kompetanseprosjektene til Norges forskningsråd innen HMS Petroleum.

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Litteratur

1. Morken T, Tveito TH, Torp S et al. Muskel- og skjelettplager innen petroleumsvirksomheten på sokkelen. Tidsskr Nor Lægeforen 2004; 124: 2623–6.
2. Moen BE, Steinsvåg K, Bråtvæit M. Hva vet vi om kjemisk helsefare offshore? Tidsskr Nor Lægeforen 2004; 124: 2627–9.
3. Bauer MN, Odijk J. Nærværsarbeid i Statoil Forpleining. Tidsskr Nor Lægeforen 2004; 124: 2630–2.
4. St.meld. nr. 7 (2001/2002). Om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsindustrien.
5. Kvendseth SS, Funn. Historien om Ekofisks første 20 år. Tananger: Phillips Petroleum Company Norway, 1990: 36–44.
6. Sysselsettingen i petroleumsrettet virksomhet august 2003. Rapport nr. 1/2003. Oslo: Aetat, 2003.
7. Helleøy O. Arbeidsplass Statfjord. Oslo: Universitetsforlaget, 1984.